

A munkavállalók helyzetének alakulása Európában és Magyarországon a válság óta napjainkig

Ismertető egy friss szakszervezeti kiadványról. Készült a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma Elnökének megbízásából

Az Európai Szakszervezeti Kutató Intézet évente jelenteti meg a **Benchmarking Working Europe (Értékelés a Dolgozó Európáról)** című kiadványát, mely sokoldalúan elemzi a munkavállalók életkörülményeit Európa egészében és azon belül az egyes tagállamokban és az egyes régiókban.

A 2017. évi kiadvány különösen érdekes annyiban, hogy hosszabb távon (a 2008 és 2016 közötti időszakban) és sokoldalú nézőpontból, gazdagon illusztrált statisztikai táblákkal ad képet az európai munkavállalók élet-és munka körülményeinek alakulásáról. A következő összefoglaló **a szerző által magyar szempontból legérdekesebbnek tartott indikátorokat emeli ki** és adja közre rövid értékelésükkel együtt.

A kiadvány előszava rámutat arra, hogy 2016-ban mind az európai gazdaságok növekedése, mind a reálbérek változása kedvezően alakult. A kelet-európai régió országai különösen jól szerepeltek, **2016-ban éppen ezekben az országokban nőtt leggyorsabban a gazdaság és a reálbérek nagysága**, tehát ott, ahol a gazdasági fejlettség és a reálbér szint a legalacsonyabb az Unión belül. A több kelet-európai országban jelentősen megemelt minimálbérek is messze vannak azonban attól a szinttől, amely **a tisztességes megélhetés költségét** fedezni tudná. Kelet-Európa legtöbb országában pedig rontja a bérből élők helyzetének **hosszabb távú kilátásait**, hogy a munkaügyi törvénykezés átalakítása, a szakszervezeti alkuerő politikai-jogi eszközökkel történő meggyengítése **nem mozdítja elő a szolidaritáson alapuló bérpolitikát**, a szolidáris bérpolitika hiánya pedig hátráltatja **a tartós béremelés vezérelte gazdasági növekedést**.

A szolidáris bérpolitikának ugyanis három előfeltétele van: **a minimálbérek megfelelő mértéke, a minimálbér feletti bérek kollektív szerződések általi meghatározottsága, és az erős szakszervezetek**. A tények sajnos azt mutatják, hogy e három előfeltétel megléte az Európai Unió országaiban igen eltérő mértékű és az eltérések nem csökkennek, hanem - elsősorban Kelet-Európa hátrányára - inkább folyamatosan nőnek. Ilyen körülmények között pedig **a bérek felfelé történő kiegyenlítődése** nem, vagy csak **igen lassan** fog megvalósulni, ami egyre több frusztrációt okoz a lemaradó bérű tagállamok, gazdasági ágazatok és munkavállalói csoportok esetében.

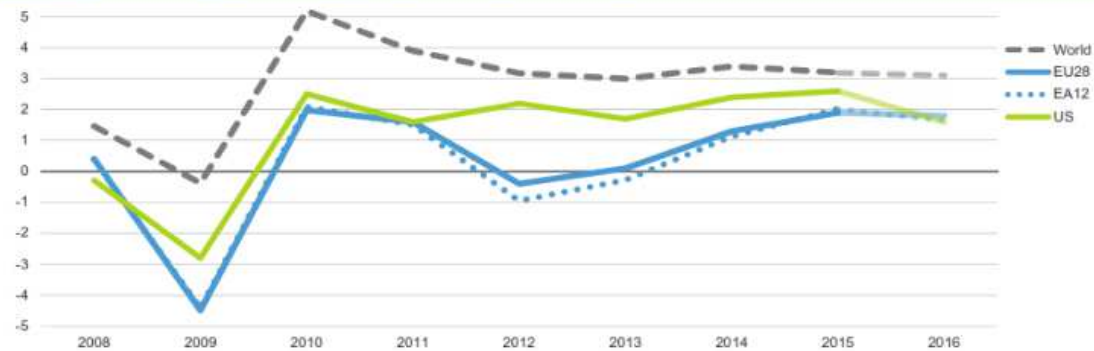
De még az olyan, egyes kormányok által sikertörténetnek tekintett területeken, mint a foglalkoztatási ráták javulása, a munkanélküliség csökkenése, a részletek messze nem olyan rózsásak, mint az összevont statisztikák. A javuló foglalkoztatási adatok ugyanis részben **a romló demográfiai folyamatok következményei**, részben - főleg az idősebb korosztály körében - a nyugdíjba vonulási feltételek megszigorításáé, vagy a jövedelem hiány miatti, illetve az alacsony nyugdíjak miatti munkavállalási kényszeré. **A fiatal korosztályhoz és az alacsony képzettségű csoportokhoz tartozók foglalkoztatási aránya továbbra is jóval átlag alatti**. Magas a hosszú távú munkanélküliség által sújtottak számaránya is, és sokan csak részmunkaidős, vagy határozott munkaidős foglalkoztatásban találnak alkalmazást, ami alacsonyabb munkajövedelemmel és nagyobb foglalkoztatási kockázattal jár együtt.

A bérekben, munkajövedelmekben, **a munkavállalók információkhoz való hozzáféréseiben és konzultációs, részvételi jogainak érvényesítésében megfigyelhető növekvő különbségek** aláássák az európai integrációs folyamatot, nem alapoznak meg stabil gazdasági fejlődést, akadályozzák a munkapiac zavartalan működését és gyengítik a szociális védelmi rendszereket, előlegezi meg a részletes elemzés főbb tanulságait a kiadvány bevezetője.

Lássuk ezekután a részletes számokat és a fő tendenciákat.

Gazdasági növekedés

A GDP változása reálértéken 2008-2016 között: EU teljes (kék folytonos vonal), EU euró övezet (kék pontozott vonal), világ (szürke szaggatott vonal), USA (zöld folytonos vonal),

Source: own calculations using IMF, OECD and Eurostat data.
Note: 2016 are forecasts.

Euróóá összteljesítményét a világ maradék térségeivel összevetve az látható, hogy 2013-tól kezdve, ha szerény mértékben is, de beindult a felzárkózás az USA és a világ többi részének növekedési mutatóihoz. A fenti ábrából viszont az is látszik, hogy a felzárkózás szerény ütemű és jelentős részben az Unión kívüli térségek növekedésének lelassulásából adódik.

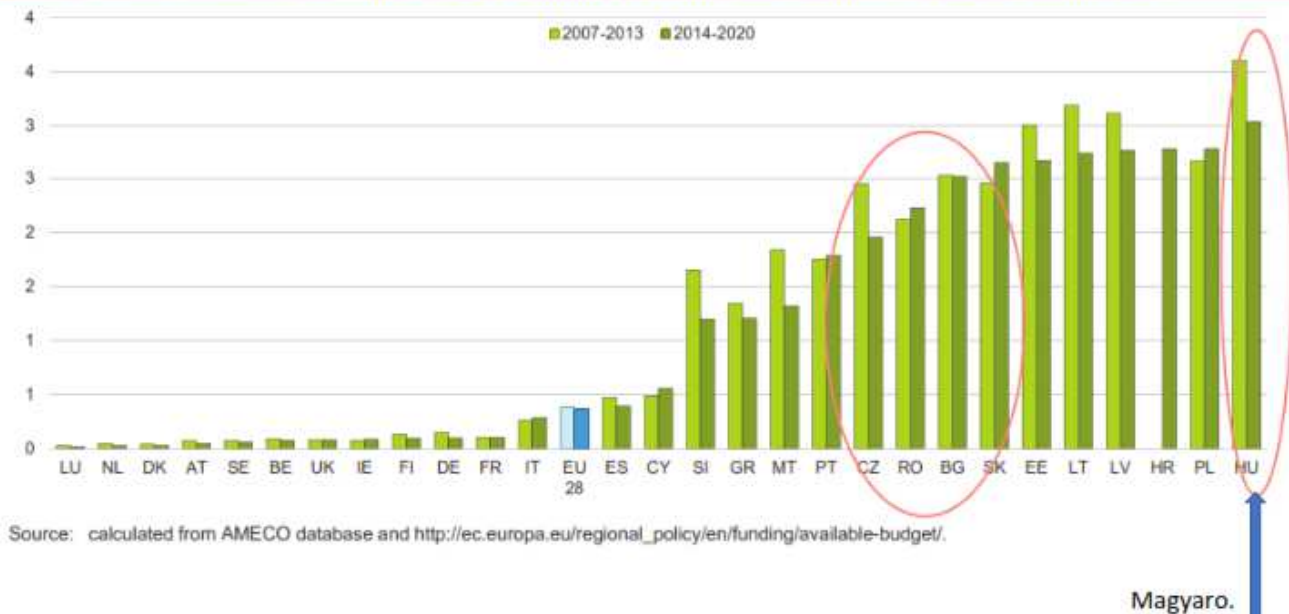
Az Unión belüli növekedési számokat tekintve a legfeltűnőbb jelenség a régebbi, euro övezeti tagországok gyenge és a később csatlakozott kelet-európai tagországok jóval kedvezőbb növekedési teljesítménye. A kelet-európai régióban **Lengyelország egy főre jutó bruttó nemzeti terméke 2007 és 2016 között az EU átlag 55%-áról a 70%-ára nőtt**, miközben Görögországé 78%-ról 68%-ra, Portugáliáé 94%-ról 73%-ra csökkent. Az EUR övezetben a gazdasági növekedés legnagyobb akadályát az adósságválság miatt bevezetett rendkívüli intézkedések képezték: a hitelezés megszorítása, a jóléti kiadások lefaragása, a bérek-keresetek befagyasztása. De az adósság válság által kevésbé sújtott euro övezeti országokban is hiányzott a gazdasági növekedést élénkítő, a belső keresletet és a jelenleginél jóval kiterjedtebb beruházási aktivitást támogató pénzügyi politika.

A GDP változása reálértéken, országonként, 2008-2016

A kelet-európai régió átlag feletti gazdasági és fogyasztási növekedésében fontos szerepe volt az uniós támogatási alapoknak. E tekintetben pedig Magyarország kiemelkedett a kelet-európai mezőnyből. 2007-2013 között hazánk a GDP 4,5%-ánál is több támogatási forrást kapott beruházásokra és humán erőforrás fejlesztésre, jóval többet, mint Csehország, Szlovákia vagy Lengyelország.

A regionális felzárkóztatási (strukturális) alapok aránya a bruttó hazai termék %-ában, országonként

A jelenlegi, 2014-2020-as periódusban szintén Magyarország kapja a GDP arányában a legtöbb támogatást a visegrádi országok közül, de a támogatások hasznosulása eddig nem volt kellően hatékony. Ezt bizonyítja, hogy a magyar gazdaság növekedési üteme mindkét periódusban a legalacsonyabb a régióban és különösen alacsony a V4 országokkal összevetve.

2008-2016 között az EU egészében az export 24%-kal, az import 19%-kal nőtt, ami összességében **egyre nagyobb kereskedelmi többletet eredményezett az Európai Unió javára a világ más régióival szemben**. A kereskedelmi többlet mögött azonban a munkavállalók szempontjából kedvezőtlen fejlemények húzódtak meg: a belső (az Unión belüli) fogyasztás visszaesése ugyan növelte a termelők és kereskedők export kényszerét, viszont a 2008-2016-os időszakban a lakossági fogyasztás reálértéke az EU átlagában **évente alig fél százalékkal nőtt**. A kelet-európai régióban ennél magasabb volt a fogyasztás növekedés, de **Magyarország lefelé lógott ki a régió országainak teljesítményéből, mert nálunk 2008 és 2016 között reálértékeken zéró körüli volt csak a lakossági fogyasztás éves átlagos változása**.

A végső magánfogyasztás évi átlagos növekedése 2010. évi árakon, országonként

Az Európai Szakszervezeti Kutatóintézet elemzése arra is rámutat, hogy az Unió javuló export teljesítményét téves a bérek visszafogása miatt javuló „bérversenyképességgel” magyarázni. Először is azért téves, mert **a béreket leginkább a közsférában fogták vissza**, aminek viszont semmi köze nincs az export versenyképességhez, hiszen a közjavak általában nem képezik a nemzetközi kereskedelem tárgyát. Más adatok pedig azt mutatták ki, hogy az export versenyképesség legfontosabb tényezőjét az adott termék minőségi jellemzői alkotják és nem a bérek aránya a termék árán belül. A bérek visszafogása például nem járt együtt az exportárak csökkenésével, és ezáltal az export árak versenyképességének javulásával, **a csökkenő bérek ezzel szemben magasabb profitrátát eredményeztek a tőketulajdonosok számára**.

A tőkére jutó profitráta növekedését azonban nemcsak a bérköltségek visszafogása, hanem a vállalati nyereségadók átalakítása is befolyásolta. Az EU átlagában a kormányzati bevételeknek csak mindössze 6,3%-a származik a vállalati profitok megadóztatásából és a nyereségadók %-os aránya is mérséklődött a kormányzati bevételek között Európában. **Magyarország a kelet-európai régióban is kiténik azzal, hogy a legnagyobb számú legális lehetőséget biztosítja a vállalkozói szférában a normatív adó mértékek megkerülésére, azaz az adózási mérték csökkentésére**.

Az adókedvezményre jogosító kivételezések száma (az agresszív adótervezést megengedő kivételek száma) országoként

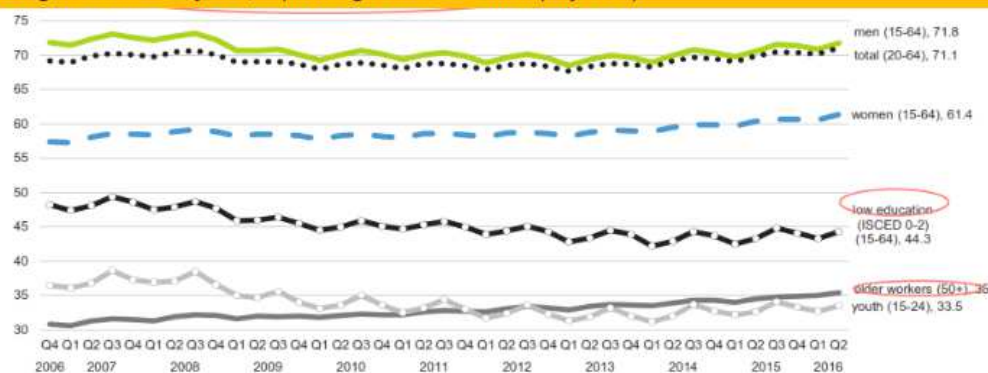
A nálunk 2016-ban alkalmazott 11 féle vállalkozói adócsökkentési jogcím megegyezett a sokak által adóparadicsomnak titulált luxemburgi adattal. Az adóelkerülés megakadályozását célzó uniós erőfeszítések eredményességét nagyban gátolják azok a tagállamok, amelyek élénjárnak az adóelkerülő megoldások alkalmazásában. Emellett abban teszik érdekeltté az adóelkerülésben érintett vállalatokat, hogy pusztán adminisztratív technikákkal mutassák ki nyereségüket az alacsony adókulccsal rendelkező országokban, nem pedig abban, hogy beruházásaik bővítésével, kapacitásnöveléssel érjenek el magasabb nyereséget.

A tőkével szemben a munkát sújtó adók megítélése ellentmondásosabb. Az EU Bizottság általában a munkát sújtó adók csökkentését pártolja és azt a fogyasztást, a vagyont, valamint a környezetet károsító tevékenységek adóival javasolja kiváltani. Ez Magyarországon úgy áll, hogy a munkát terhelő adók magas, a legmagasabbak között van az Unió országai között, miközben a fogyasztást terhelő adó (ÁFA) szintén a legmagasabb, **a vagyont terhelő adók pedig a legalacsonyabbak közé tartoznak.** Ez az adószervezet egyértelműen a **jövedelmi egyenlőtlenségek fokozásával jár együtt a nettó (adózás utáni) jövedelmek terén.**

Munkaerőpiac, szociális viszonyok

Miközben a foglalkoztatási ráta Európa szeret mérsékelten növekedett 2008-2016 között, egyes sérülékeny csoportok, így különösen a fiatalok és az alacsony képzettségűek foglalkoztatási rátája továbbra is igen alacsony.

A foglalkoztatás rátája kor, képzettség és nemek szerint (teljes EU)

Source: Eurostat (ELFS), lfsq_ergaed.

Sárga folytonos vonal férfiak, fekete pontozott vonal teljes népesség, kék szaggatott vonal nők, fekete szaggatott vonal alacsony képzettségűek, folytonos szürke vonal idősek, szaggatott szürke vonal fiatalok.

A magyar foglalkoztatási ráta 2016-ra jelentősen emelkedett és elérte az uniós átlagot. Ebben azonban **a fő szerepet** nem a gazdasági tevékenység bővülése és a piaci munkahelyek számának növekedése, hanem **adminisztratív intézkedések** játszották, így a közmunka kiterjesztése és a nyugdíj korhatár megemelése, valamint a nem munkából származó jövedelemhez való hozzájárulás (nyugdíj, rokkantsági ellátás, munkanélküli segélyezés) kivételesen radikális megszigorítása.

Foglalkoztatási ráta országonként, 15-64 éves korosztály, 2008. 2. név, 2013. 2. név, 2016. 2. név

Source: Eurostat (ELFS), lfsq_ergaed.

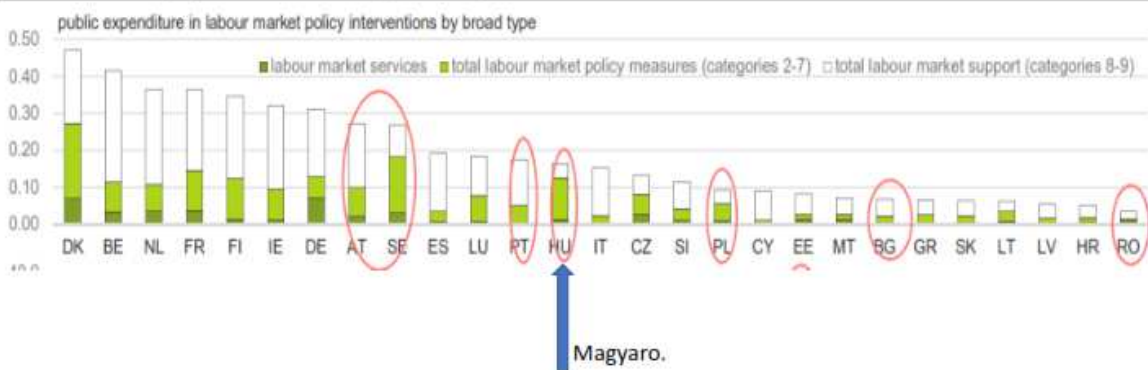
A munkanélküliek száma a Európai Unióban 16,1 millió embert érintett 2016 közepén, 4,7 millióval többet, mint a válságot megelőző időpontban. **A foglalkoztatási mutatószámok kedvezőbb és a munkanélküliség kedvezőtlenebb alakulása a népesség fogyására és elöregedésére vezethető vissza.** Ennek következtében ugyanazon álláshely mennyiség magasabb foglalkoztatási rátát eredményez.

A foglalkoztatási mutatók kedvező alakulását kedvezőtlenebb színben tünteti fel **a ledolgozott munkaidő mértékének elmaradása a foglalkoztatás bővülésétől.** Ebben a részmunkaidős foglalkoztatás arányának növekedése tükröződik. Mivel a részmunkaidőben foglalkoztatottak zöme alacsonyabb bérű és alacsonyabb képzettségű, a foglalkoztatás eltolódása a részmunkaidő irányába növeli a jövedelem egyenlőtlenségeket is. **A magyar adatok ezen a téren azonban kedvezőbbek az EU átlagnál.** Nálunk a részmunkaidős foglalkoztatás aránya alacsony szintű és a mértéke is csökkent az utóbbi években.

Ugyancsak kedvezőek a fiatal korosztály munkanélküliségi mutató Magyarországon: az EU átlag 19%-os mértékével szemben 13% és a tendencia is jelentős csökkenést takar, mivel 2013-ban még a fiatalok munkanélkülisége az EU átlag felett, 28% közelében helyezkedett el. Nem ennyire kedvező ugyanakkor a fiatalok foglalkoztatási aránya Magyarországon. A 28% elmarad az EU átlag 30%-os mértékétől.

A munkanélkülieket támogató kormányzati kiadások összegében és szerkezetében jelentős különbségek figyelhetők meg az EU egyes országai között. **A tartós munkaerőpiaci esélyeket leginkább javító aktív munkaerőpiaci intézkedésekre fordított kiadások (munkaközvetítés, karriertanácsadás, készség fejlesztés) aránya Dániában, Németországban, Hollandiában, Belgiumban és Franciaországban legmagasabb, Magyarországon a legalacsonyabbak közé tartozik.** Ugyancsak minimális hazánkban a munkanélküliek számára kifizetett **pénzügyi támogatás** (munkanélküli segélyek) összege is, utóbbi nemcsak nyugat-, hanem kelet európai mércével is igen alacsony szinten tartózkodik.

A munkaerőpiaci közkiadások szerkezete: sötétzöld terület szolgáltatások, világoszöld terület támogatott foglalkoztatás, fehér terület jövedelempótló támogatások.

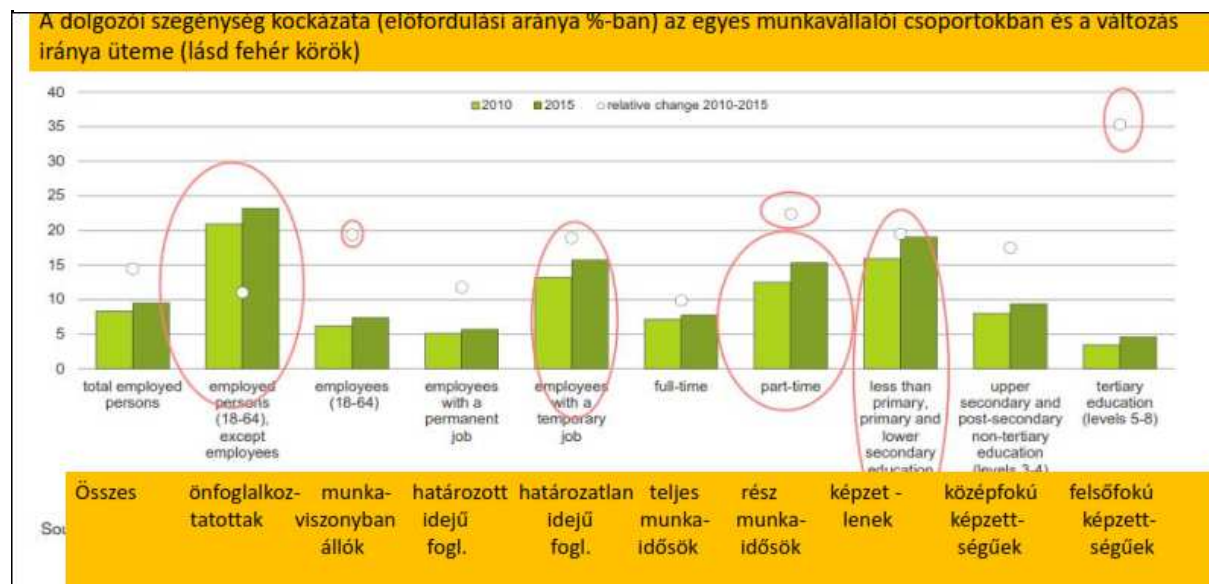
A hazai foglalkoztatási politikának központi eleme a munkanélküliek minél rövidebb időn belüli bekényszerítése a közmunkába, vagy az éppen rendelkezésre álló, az érintett személy képességeinek, készségeinek, elvárásainak esetleg kevésbé megfelelő munkalehetőség elvállalásába.

Az unió belüli, Kelet-Európából Nyugat Európa elé irányuló munkaerőmobilitás folyamatosan emelkedik 2006 óta. A legtöbb munkavállalót az összes foglalkoztatott arányában Írország, Nagy Britannia, Ausztria, Olaszország, Spanyolország, Belgium és Németország fogadta be 2016-ban.

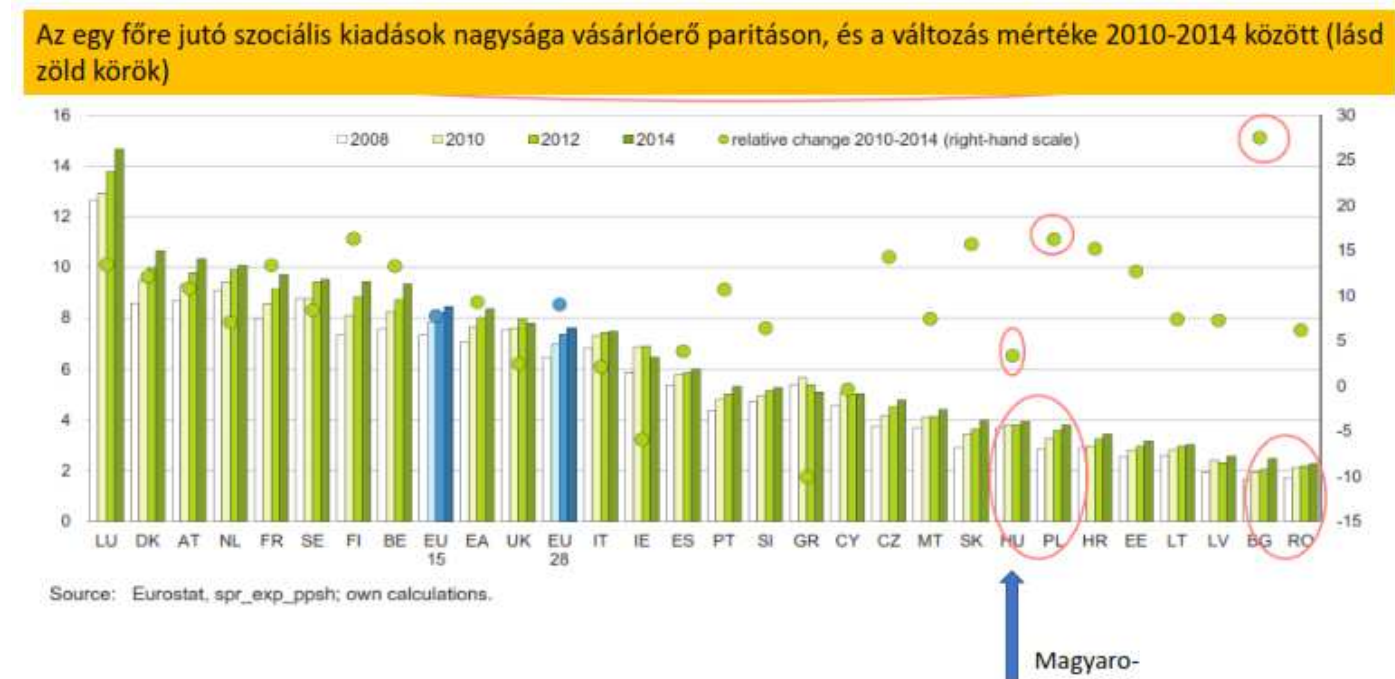
Abszolút számokban kifejezve 2015-ben már Németországban foglalkoztatták a legtöbb kelet-európai munkavállalót 1,4 millió főt, ezzel Németország átvette az első helyet Nagy Britanniától. A növekvő kelet-nyugati irányú munkaerőmobilitás rávilágított a folyamat több feszültségpontjára is. Ilyennek számít mindenekelőtt a szociális dömpingnek nevezett jelenség, amikor az ugyanazon munkakört betöltő kelet európai munkások bére jóval alatta marad a befogadó országban állampolgár dolgozóképtől, vagy az a jelenség, hogy a keleti munkaerő a képzettségi szintjénél jóval alacsonyabb képzettségi igényű munkakört lát el.

A szegénységi mutatók között a szakszervezeteket különösen érdekli a dolgozói szegénység, amely azt mutatja meg, hogy az elvégzett munka fejében kapott jövedelem milyen szintű megélhetést biztosít. Az európai statisztikák szerint **az átlagos családi jövedelem 60%-a alatt maradó,** legalább egy keresővel rendelkező, szegénynek minősülő családok ott fordulnak elő a legnagyobb arányban, ahol a kereső kényszervállalkozó, vagy ahol a kereső képzettségi szintje alacsony.

A változás irányát jelző indikátor azonban arra is rámutat, hogy a **legmagasabb ütemben a felsőfokú képzettségű keresővel rendelkező családokban nőtt a dolgozói szegénység**, azaz ma már az egyetemi-főiskolai diploma sem menlevél az elszegényedés kockázata elől.

A szegénységet kompenzáló szociális kiadások átlagos egy főre jutó nagysága természetesen nagyban függ az adott ország gazdagságától. A magyar költés az EUR övezeti átlag felét éri el, a V4 országok átlagos szintjén tartózkodik. Ami Magyarország esetében feltűnő, hogy **az utóbbi 5 évben a szociális kiadások alig nőttek, szemben a kelet-európai országok nagy többségével, ahol 15-20%-kal is emelkedtek reálértéken a szociális célú állami kiadások, hogy a válság okozta jövedelemvesztést ellensúlyozzák.**

A Gini mutató által mért **jövedelemegyenlőtlenség** tekintetében a magyar adat az európai átlag szintjén helyezkedik el, ugyanakkor **a legmagasabb a visegrádi országok között.** Az állami szociális

kiadások ugyan jelentősen csökkentik a jövedelem egyenlőtlenséget, de az továbbra is **a V4 átlaga felett** marad.

A jövedelem egyenlőtlenséget mérő Gini mutató nagysága és változása (lásd fehér körök) 2010 és 2015 között. Világos zöld oszlopok: egyenlőtlenség a szociális juttatások előtt, sötét zöld oszlopok: egyenlőtlenség a szociális juttatások után

Ráadásul a szociális célú kiegyenlítések után is az tapasztalható, hogy **az egyenlőtlenségek 2010 és 2015 között az Unió belül nálunk nőttek a legnagyobb mértékben**, több, mint 15%-kal, szemben az EU átlagával, ahol nem nőttek az egyenlőtlenségek, vagy szemben a többi visegrádi országgal, ahol kifejezetten csökkentek. **Hasonló képet mutat a szegénységben élők arányának alakulása, amely a kelet-európai országok között Magyarországon nőtt a legnagyobb mértékben 2010 és 2015 között.**

Bérek és béralku

A 2016-os év Európa szerte a bérfelzárkózás éve volt abban az értelemben, hogy a bérek növekedése meghaladta a termelékenységet. Ez a tény a megtermelt jövedelem elosztásában **a munkavállalók térnyerését mutatja a tőkéhez képest.**

A reálbérek (sötétzöld oszlop) és a termelékenység (világos zöld oszlop) változása 2016-ban

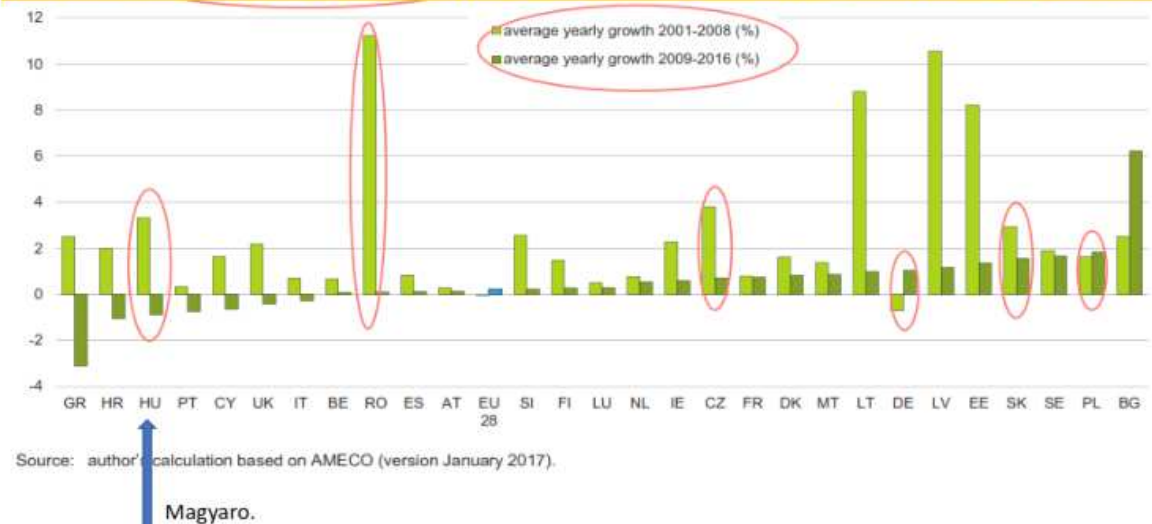

Source: author's calculation based on AMECO (version January 2017).

↑ Magyaro.

A termelékenység és a béremelkedés közötti rés a bérek javára különösen magas volt Magyarországon, Romániában és Bulgáriában. Magyarország és Románia esetében a 2016-os fejlemények azonban csak a **korábbi évek jelentős bérelmaradását kompenzálták** valamelyest.

A reálbér alakulás éves átlaga 2001-2008 (világos zöld oszlopok) és 2009-2016 között (sötét zöld oszlopok).

A minimálberek emelkedése az átlagbérekhez hasonlóan Kelet-Európában volt a legmagasabb 2017-ben, ezen belül Magyarországon Románia és Bulgária után a 3. legmagasabb növekedést éri el a minimálberek. A magyar minimálbér szint euróban számítva azonban még így is az 5. legalacsonyabb az uniós országok között és csak a negyedét/harmadát éri el a fő kivándorlási célszágoknak (Németországnak és Nagy Britanniának).

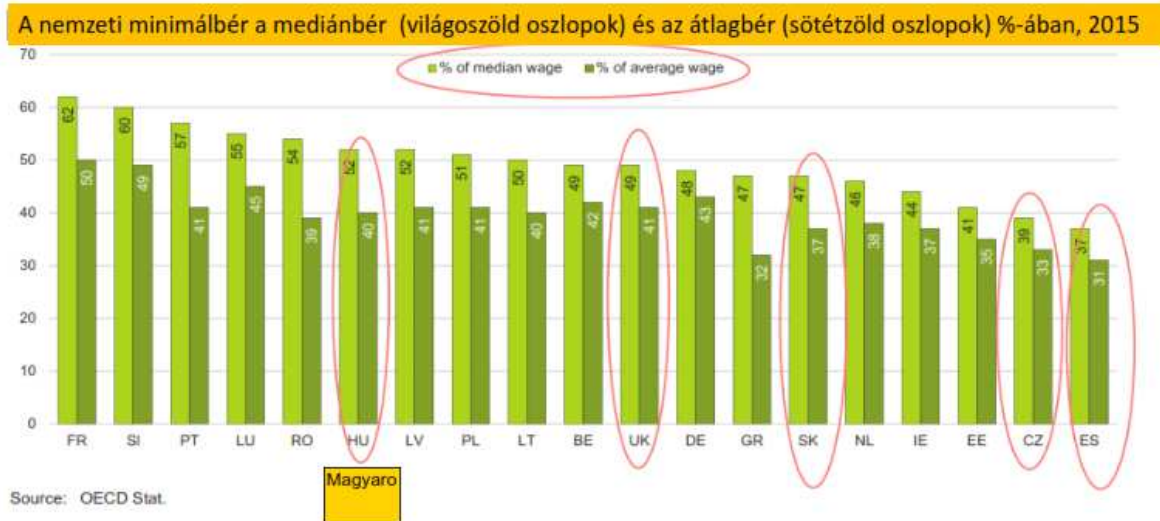
A nemzeti minimálberek órabérben és EUR-ban 2017-ben országonként (zöld oszlopok) és a változás %-os mértéke 2016-hoz képest (zöld körök)

A magyar bérskála eltolódását az alacsony bérek irányába, egyben a bérkülönbségek magas mértékét jelzi az un. Kaitz index, amely a minimálbért a nemzeti medián és a nemzeti átlagbér nagyságához viszonyítja. Magyarországon a medián bérrre (azaz a bérskála közepén elhelyezkedő bérrre) vetített minimálbér 52%-on, az átlagbérrre (azaz az összes bér átlagára) vetített minimálbér 40%-on áll.

A hasonló adatok a német, angol esetben 48% és 40%. A két index (minimálbér/mediánbér, illetve minimálbér/átlagbér) eltérése nálunk 12%, szemben a német-angol 5-8%-os adattal, jelezve, hogy

idehaza a bérek jóval nagyobb hányada található az átlagbér alatt, mint a másik két kivándorlási céllorszában.

Ugyancsak fontos megállapítás, hogy a nemzeti minimálbérek egyetlen EU országban sem érik el az un. alacsony bérszint mértékét, amelyet az OECD a nemzeti mediánbér 66%-ában határoz meg. A legközelebb ehhez a sinthez a francia és a szlovén minimálbérek találhatóak 62%-os és 60%-os aránnyal. A magyar adat, mint láttuk 52%.

Munkaügyi kapcsolatok, kollektív alku

Az Európai Unió alapokmánya valamennyi tagállamban garantálja a munkavállalói képviseltek számára a munkahelyeken az információ szerzéshez és a konzultációhoz való jogot. Ezeket a jogokat egyes tagállamokban az üzemi tanácsok, máshol a szakszervezetek, megint máshol mindkét képviselati forma gyakorolhatja. Az információs és konzultációs jogok különösen fontosak a munkaszerződések, a foglalkoztatási formák (határozatlan, határozott idejű, részmunkaidős, teljes munkaidős), a munkaidő, a bérek szabályozása tekintetében, a munkavédelem és a foglalkozás egészségügy területén, valamint a csoportos létszám leépítések, a tulajdonosváltás, a szervezeti összeolvasások, vagy szétválások esetében. A multinacionális vállalatok esetében az Európai Üzemi Tanácsok Intézménye jelent kiegészítő képviselati formát a fenti jogok leányvállalatokat érintő egységes gyakorlása tekintetében.

A munkavállalói információszerzési és konzultációs jogok alkalmazása **távolról sem csak a munkavállalók érdekeit szolgálja**. A menedzsment és a tulajdonos – ha nem formálisan viszonyul hozzá- ugyancsak profitálhat belőlük, mégpedig leginkább az alábbi módokon:

- Innovációs ötleteket meríthet belőlük: mélyrehatóbb visszajelzést kaphat arról, mi megy jól és mi rosszul a vállalatnál, milyen irányban kell fejleszteni a szervezetet és a munkafolyamatokat,
- Javíthatja a szervezeten belüli emberi, munkatársi, vezetői-beosztotti kapcsolatokat, a munkahelyi légkört, erősíti a kötődést a vállalathoz, a munkavállalók motiváltságát, és csökkenti a nem kívánatos fluktuációt,
- Végül, de nem utolsósorban, megnehezíti a visszaélést a menedzsment előjogokkal, gátolja a vállalaton belüli és a vállalaton kívüli kapcsolat rendszerben egyáltalán nem ritka korrupciót, amely súlyosan sérti mind a munkavállalók, mind a tulajdonosok érdekeit.

Az információs-konzultációs jogok egységesen illetik meg a munkahelyeken a munkavállalókat. A különbség abban van, ahogyan ténylegesen gyakorolják, érvényesítik e jogokat és a különbségek sajnos meglehetősen nagyok ágazatok, szektorok között, valamint a vállalat méretétől függően.

A legutóbbi, 2015-ben lezajlott felmérésen, amelyet munkafeltételekről tartottak (European Working Conditions Survey), **az Unió átlagában a munkahelyek 50%-ában működtek szakszervezetek vagy üzemi tanácsok**, tehát olyan munkavállalói képviselőket, amelyek a konzultációs és információs jogokat alkalmazhatták. **A magyar munkahelyeknek azonban mindössze egyharmadában volt csak igenlő a válasz az erről feltett kérdésre. Az 50 főnél kevesebb dolgozót foglalkoztató vállalatoknál pedig a magyar cégek mindössze 3%-ánál működött valamilyen képviseleti fórum, szemben az uniós átlag 16%-ával, vagy a szlovák 34%-os (!!!), a román 18%-os adattal.**

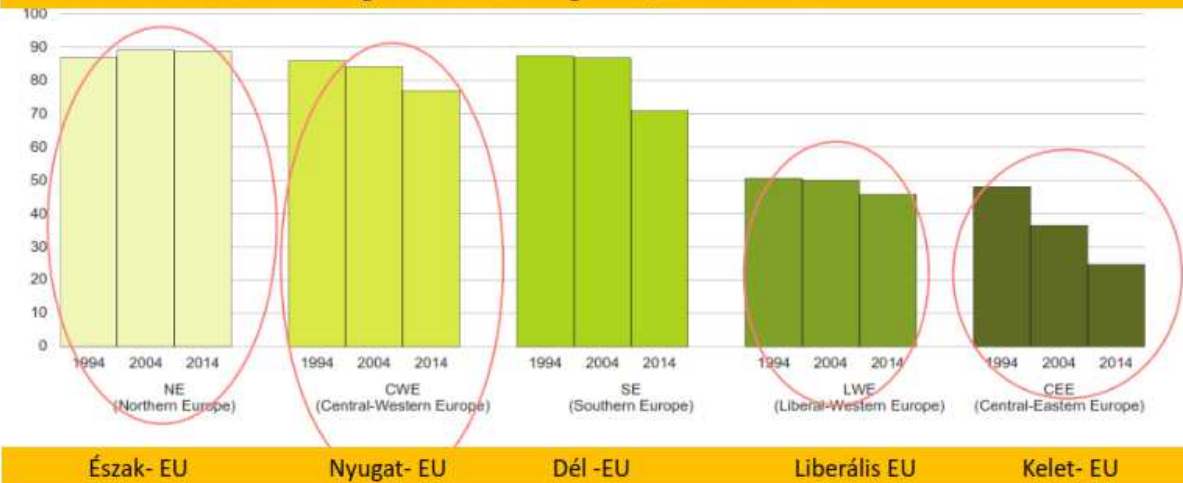
A kisvállalatokban munkavállalói képviselettel rendelkező dolgozók létszámaránya az összes kisvállalati dolgozóra vetítve, 2013

Az Európai Részvételi Index (ERI) a vállalati irányító testületi (Felügyelő Bizottság, Igazgatóság) részvétel előfordulási gyakoriságát, az üzemi konzultációs fórumok (szakszervezeti, ÜT) jelenlétét és a KSZ általi lefedettséget együttesen mérő mutatószám. **Az index a skandináv országokban 90% közeli, a német, osztrák, francia esetben 70% feletti, a magyar mutató 53% körüli.** Egy tanulmány kimutatta, hogy azokban az országokban, ahol az index magas, ott a gazdasági teljesítmény magasabb és a jövedelemegyenlőtlenségek alacsonyabbak, mint az alacsony indexű országokban.

A kelet-európai viszonyok a legaggasztóbb képet a kollektív megállapodások elterjedtsége terén mutatják. Amíg Észak Európában **1994-hez képest 20 év alatt** még nőtt is valamelyest és 90%-ot közelíti a kollektív szerződésekkel (KSZ-ekkel) lefedett munkavállalók aránya, addig Kelet-Európában az addig is jóval alacsonyabb 50% közeli hányadról kevesebb, mint felére, **20% körüli hányadra zuhant le a lefedettség**, messze elmaradva még az un. liberális munkaügyi kapcsolati hagyományokkal rendelkező angolszász modell 45%-os értékétől is (ahová Anglia, Írország, Málta és Ciprus tartozik).

A kollektív szerződéses lefedettség alakulása az EU régiókban, 1994-2004-2014

A kelet-európai és kisebb mértékben a dél-európai kollektív szerződéses lefedettség visszaesése leginkább **a munkahelyek minősége, a munkaügyi kapcsolatok demokratizmusa, és a béregyenlőtlenségek növekedése tekintetében ad okot aggodalomra a jelenben és a jövőben.**

A kollektív megállapodások gyakoriságának háttérbe szorulása mögött a kormányzati törekvések (lásd a munkaügyi törvénykezés liberalizálását), valamint a szakszervezeti szervezethez csökkenése egyaránt okként szerepel. Ma már az EU területén a munkavállalóknak csak mintegy harmada tagja a szakszervezeteknek, igen nagy országok közötti és ágazati eltérésekkel. Ráadásul ez a szervezeti arány még rosszabb is lenne, ha nem csak a formálisan munkaviszonyban állókat, hanem a kényszer vállalkozóként működő kvázi vállalkozókat és a fekete gazdaságban dolgozókat is bevonnák a viszonyításba. Mindez (a szakszervezeti szervezethez csökkenése és a kollektív megállapodásokkal érintett dolgozók részarányának csökkenése) Európa szerte, de különösen Kelet-Európában, arra utal, hogy **az uniós tagság sokkal inkább szolgálta a neoliberalizmus térnyerését és a tőke érdekeit, mint a munkavállalókat.**

Az európai szociális pillér névvel illetett friss Bizottsági kezdeményezés ennek a rossz irányú, a nemzeti populizmusok térnyerését előidéző fejleménynek a felülvizsgálatát célozza. Kérdés, hogy a kelet-európai tagállamok munkavállalói hogyan, mennyit fognak profitálni belőle?

Az európai szinten és a nemzeti keretek között zajló szociális párbeszéd erősítése érdekében az Európai Bizottság fontos új kezdeményezésekkel lépett fel a Juncker elnökség óta.

- A szociális partnereket, köztük a szakszervezeteket bevonták az Európai Szemeszter rendszerének működtetésébe, ennek keretében a szakszervezetek véleményezik és az EU bizottságot tájékoztatják a nemzeti gazdaságpolitikai célok és azok végrehajtásának szakszervezeti megítéléséről.
- Az EU Bizottság nagyobb figyelmet szentel a szociális partnerek nemzeti keretek között zajló kapacitás fejlesztésének, az uniós támogatások ilyen célú felhasználásának.
- Intenzívebben kerülnek bevonásra a szociális partnerek az EU szintű politikai és jogalkotási folyamatba.
- Igyekeznek szorosabb összefüggést teremteni a szociális partnerek közötti megállapodások és az uniós szabályozási gyakorlat között.

Az Európai Parlament előtt jelenleg is egy sor olyan törvénykezési kezdeményezés található, amelyek fontos szociális tartalmakat hordoznak, és amelyek előkészítésében a szakszervezeteknek elemi érdekük a részvétel. Néhány ezek közül: **az egyazon nemzetközi vállalat leányvállalatainál hasonló munkakörben foglalkoztatott dolgozók bérszínvonalának kiegyenlítése, a fekete foglalkoztatásban tetten ért munkáltatók listájának nyilvánossá tétele, a munkáltatói jogsértéseket bejelentők fokozott munkajogi védelme a munkáltatói megtorlással szemben, a munkaidő szabályozás felülvizsgálata, a szakmunkástanulók foglalkoztatásának szabályozása, a kölcsönzött munkások jogainak hatékonyabb védelme, a szakképzettségek európai szintű elismerése, a közúti szállításra vonatkozó foglalkoztatási szabályok felülvizsgálata, a munka során alkalmazott rákkeltő anyagokkal szembeni védelem megerősítése, egy össze-európai nyugdíj biztosítási konstrukció létrehozása, a fogyasztó védelem megerősítése.**

Készítette: Lajtai György, az Érdekvédelmi Tanácsadó Szolgálat igazgatója